

Donus intermedius (Coleoptera: Curculionidae) terug van weggeweest?

Theodoor Heijerman

TREFWOORDEN

Faunistiek, verspreiding, snuitkever

Entomologische Berichten 68 (4): 118-120

In 1937 verzamelden Reclaire en Van der Wiel vier exemplaren van *Donus intermedius* in aanspoelsel langs de Rijn. De soort werd daarna niet meer in Nederland waargenomen. In 2007 werd echter een aantal exemplaren van *D. intermedius* verzameld in de uiterwaarden bij Renkum en Wageningen. Op beide locaties werd de soort geklopt van akkerdistels (*Cirsium arvense*) en kruldistels (*Carduus crispus*). Het is waarschijnlijk dat exemplaren van deze soort in het recente verleden via de Rijn vanuit Duitsland naar Nederland zijn getransporteerd en dat de soort zich nu heeft weten te vestigen.

Inleiding

Op 27 februari 1937 ving Reclaire en Van der Wiel enkele exemplaren van de snuitkever *Donus intermedius* (Boheman). De dieren werden gezeefd uit aanspoelsel langs de Rijn bij Rhenen (Reclaire & Van der Wiel 1948) en vier exemplaren bevinden zich momenteel in de collectie van het Zoölogisch Museum Amsterdam. De soort wordt door Brakman (1966) dan ook opgegeven voor de provincie Utrecht. Sindsdien is de soort echter nooit meer in Nederland verzameld en hij zou als verdwenen beschouwd kunnen worden.

Op 12 juni 2007 ving ik in de Rijnuitwaarden bij Renkum (Gelderland) twee exemplaren van *D. intermedius* (figuur 1 en 2). Op 14 juni ben ik op deze locatie gericht gaan zoeken en kon nog 15 exemplaren verzamelen. Ten slotte ving ik nog één exemplaar op 22 september 2007 in het Wageningse deel van het natuurgebied de Blauwe Kamer, dus ook nog net in de provincie Gelderland, maar wel zeer dicht bij de oude vondst bij Rhenen.

Bij Renkum kon de soort geklopt worden van akkerdistel (*Cirsium arvense*) en kruldistel (*Carduus crispus*), samen met de snuitkevers *Acanephodes onopordi* (Kirby), *A. gibbirostre* (Gyllenhal), *Tanymecus palliatus* (Fabricius), *Larinus planus* (Fabricius) en *L. turbinatus* (Gyllenhal). Het ene exemplaar van de Blauwe Kamer werd geklopt van een akkerdistel.

Taxonomie

Omtrent het genus *Donus* Jekel bestaat enige taxonomische verwarring. Het genus behoort met de eveneens inheemse genera *Hypera* Germar en *Limobius* Schönherr tot de tribus Hyperini. *Donus* is echter opgesplitst in *Donus* en *Neoglanis* Alonso-Zarazaga en bovendien zijn enkele van onze *Hypera*-soorten naar *Donus* verhuisd (Zaslavskij 1959, Alonso-Zarazaga & Lyal 1999, 2002). De gevolgen voor de in Nederland voorkomende soorten zijn dat *Hypera zoilus* (Scopoli) en *H. dauci* (Olivier) naar het genus *Donus* (subgenus *Antidonus* Bedel) verplaatst zijn en dat de correcte naam voor *Donus intermedius* nu *Neoglanis intermedius* (Boheman) wordt. Er zijn auteurs die deze veranderingen volgen, zoals Colonnelli (2003), maar bijvoorbeeld Skuhrovec (2007) merkt op dat een revisie van het genus *Donus* noodzakelijk is en hanteert nog de oude taxonomische indeling.

In Fauna Europea (Alonso-Zarazaga 2007) worden de veranderingen wel overgenomen. In deze bijdrage gebruik ik nog de oude indeling en naamgeving.

Herkenning

Donus intermedius is onze enige vertegenwoordiger van het genus en kan met de sleutel in Kippenberg (1983) eenvoudig op naam gebracht worden. Ook op grond van de aedeagus kan de soort onderscheiden worden van genusgenoten, zie afbeeldingen in Kippenberg (1983). Vertegenwoordigers van het genus *Donus* kunnen onderscheiden worden van die van *Hypera* en *Limobius* op grond van de vorm van de dekschilden: bij *Donus* zijn de schouderhoeken afgerond en nauwelijks ontwikkeld. Bovendien, en daarmee samenhangend, zijn *Donus*-soorten ongevleugeld. *Hypera*- en *Limobius*-soorten zijn gevleugeld en hebben goed ontwikkelde schouders.

Voorkomen in Europa

Donus intermedius heeft een grotendeels Midden-Europese verspreiding en komt voor in Duitsland, Polen, Tsjechië, Slowakije, Oekraïne, Roemenië, Bulgarije, Hongarije, Kroatië, Slovenië, Zwitserland en het vasteland van Frankrijk en Italië (Hoffmann 1954, Kippenberg 1983, Tempère & Péricart 1989, Burakowski et al. 1995, Köhler & Klausnitzer 1998, Colonnelli 2003, Böhme 2005; zie ook Alonso-Zarazaga 2007).

Voor Duitsland noemen Köhler & Klausnitzer (1998) de soort voor vier deelgebieden (waarnemingen na 1950), namelijk Bayern, Württemberg, Baden en Rheinland. Sprick (2003) voegt daar nog Sauerland aan toe, in Nordrhein-Westfalen. Koch (1968) geeft aan dat *D. intermedius* op diverse plaatsen langs de Rijn verzameld is, bijvoorbeeld Koblenz, ook is er mogelijk een zeer oude vondst bij Krefeld.

Volgens Böhme (2005) komt de soort in de Benelux voor, en dit is ongetwijfeld gebaseerd op de melding voor Nederland in Brakman (1966).

1. *Donus intermedius*, vrouwtje, Renkum, 12 juni 2007, op akkerdistel. Foto: Theodoor Heijerman.

1. *Donus intermedius*, female, Renkum, 12 June 2007, on Creeping Thistle.

2. *Donus intermedius*, mannetje, Renkum, 12 juni 2007, op akkerdistel. Foto: Theodoor Heijerman.

2. *Donus intermedius*, male, Renkum, 12 June 2007, on Creeping Thistle.

Biologie

Böhme (2005) noemt de soort karakteristiek voor ruderaal plaatsen, weilanden en hoilanden. Hij wordt maar zelden aangetroffen, maar kan lokaal algemeen zijn. Sprick (2003) beschrijft twee locaties waar de soort in Sauerland voorkomt; hier is sprake van een submontaan, droog grasland op kalkrijke bodem en een locatie met een spaarzame vegetatie op een zuid-geëxponeerde helling van kalkhoudend grof zand. Zowel Kippenberg (1983) als Sprick (2003) noemen de soort een montaan fauna-element.

De larve van *D. intermedius* is beschreven door Skuhrovec (2007) op basis van exemplaren uit Slowakije, verzameld van knooppkruid (*Centaurea jacea*). Larven van Hyperini leven overigens aan de buitenkant (ectofoag) van hun voedselplanten. Dit is ook het geval bij soorten van de tribus Cionini (met onze genera *Cionus Clairville*, *Cleopus Stephens* en *Stereonychus Suffrian*) en het genus *Phytobius* Schönherr. Larven van alle andere snuitkevers zijn endofaag (Scherf 1964).

Donus intermedius lijkt een tamelijk breed voedselspectrum

te hebben. Dieckmann (1989) kenmerkt de soort als 'disjunct oligofaag' op Lamiaceae en Asteraceae: in Polen leven de larven op knooppkruid, de hieruit gekweekte kevers voedden zich met grote centaurie (*Centaurea scabiosa*), akkerdistel, reukloze kamille (*Tripleurospermum maritimum*), veldsalie (*Salvia pratensis*), akkerwinde (*Convolvulus arvensis*) en peen (*Daucus carota*). Ook zijn er larven verzameld van kranssalie (*Salvia verticillata*) en een larve die op duizendblad (*Achillea millefolium*) verzameld was, vrat als imago ook van *Centaurea*. Kippenberg (1983) noemt de soort oligofaag en meldt dat larven gekweekt zijn op knooppkruid en kranssalie en ook op *Mentha officinalis* is waargenomen. Tempère en Péricart (1989) noemen de soort zeer euryfaag: de larve zou leven op roomse kervel (*Myrrhis odorata*) en vooral op *Centaurea*-soorten (knooppkruid, *C. nigra*, *C. pratensis*). Sprick (2003), ten slotte, voerde uitgebreide voedselpreferentieproeven uit en deed in het Sauerland veldwaarnemingen: volwassen kevers accepteerden een groot aantal plantensoorten van diverse families (Asteraceae, Lamiaceae, Apiaceae en Rosaceae). In het veld konden de volgende voedselplanten vastgesteld worden:

duizendblad, knoopkruid, grote centaurie, akkerdistel en gewone margriet (*Leucanthemum vulgare*), allemaal behorende tot de Asteraceae.

Conclusie

Is *D. intermedius* terug van weggeweest? Of is de soort wel steeds aanwezig geweest, maar niet door een keververzamelaar betrappt? *Donus intermedius* is een tamelijk grote soort (tot 8 mm), zijn voedselplanten zijn niet zeldzaam, zijn biotoop is niet bijzonder en hij heeft geen verborgen levenswijze. Als de soort al die tijd aanwezig zou zijn geweest, of althans sinds de eerste vondst van 1937, is het op zijn minst merkwaardig dat hij niet eerder verzameld is.

In Duitsland is de soort aangetroffen in Rheinland en de vindplaatsen liggen niet ver van de Rijn (Sprick 2003). De meest noordelijke vindplaatsen in Duitsland betreffen de locaties bij

Brilon en Marsberg in Nordrhein-Westfalen, waar hij door Sprick (2003) is verzameld. Deze vindplaatsen liggen niet ver verwijderd van het riviervallei de Möhne, dat uitmondt in de Roer, die uitmondt in de Rijn. Bovendien is er mogelijk een waarneming uit Krefeld. De soort is ongevleugeld. De noordgrens van het areaal loopt in Duitsland ter hoogte van de vindplaatsen in Nordrhein-Westfalen en verder naar het oosten door Polen; de waarnemingen in Polen komen allemaal uit de meest zuidelijke provincies (Burakowski et al. 1995).

Op grond van al deze overwegingen lijkt de meest voor de hand liggende hypothese dat exemplaren van deze soort tamelijk recent met de Rijn zijn aangevoerd vanuit Duitsland. Ook in het verleden heeft er kennelijk een aanvoer plaats gevonden hetgeen toen geleid heeft tot een tijdelijke vestiging. Dat de soort zich nu lijkt te kunnen handhaven, hangt wellicht samen met de verschuiving van de noordgrens van het areaal verder naar het noorden toe.

Literatuur

Alonso-Zarazaga MA 2007. Curculionidae.

In: Fauna Europaea version 1.3,
<http://www.faunaeur.org>

Alonso-Zarazaga MA & Lyal CHC 1999. A world catalogue of families and genera of Curculionoidea (Insecta: Coleoptera) (excluding Scolytidae and Platypodidae). Entomopraxis, Barcelona.

Alonso-Zarazaga MA & Lyal CHC 2002. Addenda and corrigenda to 'A world catalogue of families and genera of Curculionoidea (Insecta: Coleoptera)'. Zootaxa 63: 1-37.

Böhme J 2005. Katalog (Faunistische Übersicht). 2. Auflage. Die Käfer Mitteleuropas. Band K: 1-515.

Brakman PJ 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. Monographieën van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging 2: 1-219.

Burakowski B, Mroczkowski M & Stefańska J 1995. Ryjkwowce - Curculionidae, część 2. Katalog Fauny Polski 20: 1-310.

Colonnelli E 2003. A revised checklist of Italian

Curculionoidea (Coleoptera). Zootaxa 337: 1-142.

Dieckmann L 1989. Die Zucht mitteleuropäischer Hyperini-Arten (Coleoptera, Curculionidae). Entomologische Nachrichten und Berichte 33: 97-102.

Hoffmann A 1954. Coléoptères Curculionides, deuxième partie. Faune de France 59: 487-1208.

Kippenberg H 1983. Unterfamilie Hylobiinae. Die Käfer Mitteleuropas 11: 121-154.

Koch K 1968. Käferfauna der Rheinprovinz. Decheniana, Beiheft 13: i-viii, 1-382, 1 bl.

Köhler F & Klausnitzer B (eds) 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte, Beiheft 4: 1-185.

Reclaire A & Wiel P van der 1948. Bijdrage tot de kennis der Nederlandse kevers III. Tijdschrift voor Entomologie 89: 65-76.

Scherf H 1964. Die Entwicklungsstadien der mitteleuropäischen Curculioniden (Morphologie, Bionomie, Oekologie). Abhandlungen der Senckenbergischen

Naturforschenden Gesellschaft 506: 1-335. Skuhrovec J 2007. Descriptions of larvae of the tribe Hyperini (Coleoptera: Curculionidae): III. Mature larvae of the genus *Donus* Jekel, 1865. Zootaxa 1606: 1-28.

Sprick P 2003. Zur Entdeckung und zum Lebensraum von *Donus intermedius* (Boheman 1842) in Nordrhein-Westfalen (Col., Curculionidae). Beiträge zur Ökologie phytophager Käfer VIII. Snudebiller 4: 246-260.

Tempère G & Péricart J 1989. Coléoptères Curculionidae, quatrième partie. Faune de France 74: 3-534.

Zaslavskij VA 1959. Materialy k izucheniyu lichinok dolgonosikov podsemeystva Hyperinae (Coleoptera, Curculionidae). [Materials on the study of weevil larvae of the subfamily Hyperinae (Coleoptera, Curculionidae)]. Zoologicheskij Zhurnal 38: 208-220.

Ontvangen: 5 mei 2008
Geaccepteerd: 8 juni 2008

Summary

Donus intermedius (Coleoptera: Curculionidae) back in The Netherlands?

In 1937 Reclaire and Van der Wiel collected four specimens of *Donus intermedius* in accumulated debris (flood refuse) along the river Rhine. Since then, the species was not reported again until 2007, when several specimens were collected in the water meadows of the Rhine, near Renkum and Wageningen. On both locations the specimens were beaten from thistles (Creeping Thistle [*Cirsium arvense*] and Watted Thistle [*Carduus crispus*]). It seems likely that the species was transported in the recent past by the river Rhine from populations in Germany to The Netherlands, where – this time – it managed to establish.

Theodoor Heijerman
Leerstoelgroep Biosystematiek
Sectie Diertaxonomie
Generaal Foulkesweg 37
6703 BL Wageningen
theodoor.heijerman@wur.nl